

Energifattigdom i kommunal verksamhet

- resultat från undersökning om
tjänstepersoners erfarenheter av
energifattigdom inom kommunal förvaltning i
södra Sverige

Dokumentinformation

Titel:	Energifattigdom i kommunal verksamhet
Författare:	Mathias Gustavsson, IVL Svenska Miljöinstitutet Marika Olsson, IVL Svenska Miljöinstitutet Matilda Gradin, Energikontor Syd Lisa Karlsson, Eslövs kommun
Utgivare:	Energikontor Syd
Med stöd från:	Formas
Utgivet år:	2025-10-15

Innehållsförteckning

1. Introduktion	4
2. Metod.....	7
3. Resultat	8
3.1. Uppfattning av energifattigdom - Hur och när uppstår energifattigdomsproblematik?	8
3.2. Hur kommunala tjänstepersoner arbetar med energifattigdomsrelaterad problematik	10
3.3. Att arbeta med energifattigdom i framtiden	12
3.4. Hantering av fiktiva fall	16
4. Diskussion.....	18
5. Slutsats	20
6. Referenser	21

1. Introduktion

För att minska klimatpåverkan behövs åtgärder för att reducera och effektivisera vår energi-användning då energisektorn är den största bidragande sektorn för växthusgasutsläpp globalt och en betydande utsläppskälla i Sverige¹. Omställningen inom energisektorn innebär bland annat ökad andel förnybar energi, investeringar i energieffektiva produkter, byggnader och tjänster samt att motivera konsumenter att använda energi mer sparsamt och flexibelt. Denna energiomställning kan dock ha negativa konsekvenser för social hållbarhet. Det finns en risk att sårbara människor inte har möjlighet att vara en del av omställningen och att omställningen därmed bidrar till att öka samhällsklyftorna. Det finns exempelvis hushåll som inte har möjlighet att vara flexibla med sin energikonsumtion på grund av hälsoproblem. Andra sparar redan så mycket som möjligt på sin energianvändning och/eller har inte råd att investera för energieffektivisering på grund av arbetslöshet eller låg inkomst. Att inte kunna tillgodose sina nödvändiga energibehov omfattas av begreppet energifattigdom. Energifattigdom innebär att hushåll inte har tillräckliga resurser för att kunna tillgodose sina grundläggande energibehov vilket kan leda till försämrad hälsa och välmående samt ekonomiska problem². De tre vanligaste orsakerna till energifattigdom är låg inkomst, låg energieffektivitet och höga elpriser³.

Under 1990-talet uppkom termen energifattigdom i Storbritannien där låg isoleringsstandard orsakade höga kostnader och kalla hem som negativt påverkade hälsan⁴. Problemet har sedan dess blivit uppmärksammat i många andra EU-länder. År 2022 hade exempelvis cirka 9 % av EU:s befolkning inte kapacitet att värma sina boende tillräckligt⁵. Vidare har Europas ökade värmeböljor lett till hälsoproblem samt ökat behov av att kunna kyla ner sitt hem vilket blir utmanande för hushåll sårbara för energifattigdom⁶. Förståelsen för de ekonomiska, hälsorelaterade och sociala konsekvenser av energifattigdom har ökat. Detta tillsammans med EU:s skärpta klimatpolitik och ökad inkludering av sociala aspekter har bidragit till att energifattigdom har fått plats på EU-kommissionens agenda. År 2019 presenterade EU-kommissionen den gröna given vilket innebar en revidering av flera regelverk för att de ska vara i linje med de högre klimatambitionerna. Detta har inneburit ökade skyldigheter för medlemsstaterna att förhindra och förebygga energifattigdom i enlighet med direktivet om energieffektivitet, direktivet för energiprestanda i byggnader, elmarknadsdirektivet och gasmarknadsdirektivet⁷. En viktig del av kraven EU ställer på medlemsstaterna är att mäta energifattigdom för att kunna analysera problemet och inrätta lämpliga åtgärder. På grund av problemets komplexa och kontextspecifika karaktär får medlemsstaterna själva bestämma vilka indikatorer som är lämpliga för deras land.

¹ Naturvårdsverket, 2024; Shukla et al., 2022

² Europeiska unionen, 2023

³ EU Energy Poverty Advisory Hub, 2022

⁴ Boardman, 2013; von Platten, 2020

⁵ Eurostat, 2023

⁶ Thomson et al., 2019

⁷ Energimyndigheten, 2024a; European Commission, n.d.

Energifattigdom har inte varit ett framträdande begrepp i Sverige⁸. Det finns flera möjliga anledningar till detta, exempelvis hög energieffektivitet i svenska bostäder, ett starkt socialt skyddsnät samt varmhysa, och därmed har området inte avskilts från generell fattigdom och inte adresserats inom energipolitiken⁹. Dock avslöjade energipriskrisen 2022, som utlöstes av Rysslands krig i Ukraina samt försvårades av andra faktorer som till exempel brister i elnätets kapacitet, att flera svenska hushåll inte har utrymme i sin hushållsekonomi att hantera ett högre läge av energipriser. Detta var på många vis en ny situation men liknande och andra typer av händelser kan upprepas, exempelvis sker fler extremväder vilket kan ge en ojämn energiproduktion och -konsumtion, samtidigt som exempelvis värmeböljor kräver ytterligare energi för att hålla nere temperaturen inomhus.

Arbetet med att beakta och förebygga energifattigdom har lyfts i bland annat EU direktivet för energieffektivitet¹⁰ och därmed även kommit att bli del av svensk förvaltning. Det finns inte en svensk definition av energifattigdom eller indikatorer för att mäta energifattigdom i svensk kontext och därmed används EU:s definition och indikatorer¹¹. De så kallade SILC-indikatorerna mäter oförmåga att hålla hemmet tillräckligt varmt, förfallna skulder med avseende på räkningar för allmännyttiga tjänster, den totala befolkning som bor i en bostad med bristande kvalité samt fattigdomsrisk. Med dessa mått blir andelen svenska hushåll i energifattigdom 7 % vilket motsvarar 750 000 personer. Dessutom har EU infört ett nytt särskilt energisparkrav för kollektivet utsatta hushåll (vilket inkluderar hushåll i energifattigdom). Detta innebär en minskad energianvändning om 17 TWh under 2021–2030 (7,1 % av det ackumulerade energisparkravet 234 TWh).

Kommunerna har en viktig roll i att stödja sina medborgare och det finns olika åtgärder för att minska risken för energifattigdom, vissa är mer proaktiva som exempelvis kunskapsspridning och andra är mer reaktiva som ekonomiskt bidrag. Ett viktigt verktyg i detta arbete är den kommunala energi- och klimatrådgivningen som erbjuder rådgivning och stöd till invånare, företag och föreningar. Efter den dramatiska uppgången i energipriser under 2022 ökade efterfrågan på denna tjänst markant. Nationellt såg man en ökning av rådgivningen med 81 % mellan 2021 och 2022¹². Samtidigt blev det tydligt att det saknas beredskap och metoder hos kommunernas olika instanser, såsom samarbete samt utmaningar inom rådgivningen för energifattigdom. Energimyndigheten (2024c) föreslår i en utredning att energirådgivarna ska arbeta samordnande med energifattigdom och ha en roll i implementeringen av EU-direktivens krav att arbeta med energifattigdom.

Om någon inte har råd att upprätthålla en anständig levnadsstandard, oavsett om det gäller energi eller andra grundläggande förnödenheter, gäller socialtjänstlagen. Socialtjänstlagen täcker rimliga kostnader som boende, el och hemförsäkring. Däremot är det inte möjligt att få ekonomiskt bistånd för energieffektiviseringsåtgärder som på sikt skulle kunna minska hushållets utsatthet¹³. En ny socialtjänstlag trädde i kraft i juli 2025 som bland annat främjar förebyggande arbete för att nå ut till

⁸ Nordic Energy Research, 2024

⁹ Johansson et al., 2015; Nordic Energy Research, 2024; von Platten, 2022b

¹⁰ Europeiska unionen 2023

¹¹ Energimyndigheten, 2024b

¹² Eriksson Berggren et al., 2022

¹³ Energimyndigheten, 2024b

människor innan problem uppstår eller växer sig till akuta situationer¹⁴. Detta innebär ökade möjligheter att erbjuda enklare insatser utan behovsprövning. Varje kommun får utveckla sina egna lokalt anpassade arbetssätt utifrån lagens övergripande ramar. Här finns en stor möjlighet att inkludera förebyggande arbete med energifattigdom.

Sammantaget finns det alltså flera olika anledningar till att Sverige behöver arbeta mer med energifattigdom som idag är ett relativt outforskat område. Denna rapport bidrar till att fylla kunskapsluckorna genom att beskriva hur tjänstepersoner inom kommunal sektor upplever arbetet med energifattigdom inom sin organisation. Rapporten publiceras inom projektet Energifattigdom – från EU-direktiv till kommunal praktik som syftar till att utveckla en konkret och skalbar metod för kommunalt arbete med energifattigdom. Resultatet kommer vara ett antal arbetssätt för att arbeta med frågan inom kommunens interna samverkansprocesser. Projektet utgår främst från erfarenheter i Eslövs kommun, men metoden ska kunna användas även i andra kommuner. Intervjuer har genomförts med tjänstepersoner i Eslövs kommun och externa aktörer i Eslöv och en enkät har skickats till kommuner i Skåne, Blekinge, Kalmar och Kronobergs län. Dessutom har en workshop genomförts med tjänstepersoner i Eslövs kommun.

Projektet utförs av Eslövs kommun, Energikontor Syd och IVL Svenska Miljöinstitutet. I projektets referensgrupp ingår experter och tjänstepersoner från Energimyndigheten, Stockholm Environmental Institute, Malmö Stad, Eslövs kommun samt Sveriges Kommuner och Regioner. Projektet finansieras av Formas.

¹⁴Socialtjänsten, 2024

2. Metod

Materialinsamlingen för denna rapport bestod av intervjuer, enkäter och en workshop som genomfördes våren 2025.

Intervju

Nio semi-strukturerade intervjuer genomfördes med tjänstepersoner i olika kommunala enheter vid Eslövs kommun. Frågorna berörde följande områden:

- Nuvarande uppdrag
- Nuvarande hantering/erfarenhet av energifattighedsfrågor
- Upplevd karaktär av energifattighedsproblematik
- Hur information om energifattigdom skulle kunna tas emot/utformas för arbetsgruppen
- Stöd/insatser som kommunen gör idag
- Hur kommunen skulle kunna arbeta med energifattigdom
- Hinder för att kommunen ska arbeta med frågan mer aktivt
- Andra insatser i samhället som skulle kunna bidra till lösningar
- Tips på material, kontakter m.m.

Intervjuerna analyserades av projektgruppen efter ovanstående områden. Urvalet av intervjuer gjordes baserat på hur tjänstepersoner bedömdes hantera frågor kring hushållsekonomi, energi, boende och så vidare.

Enkät

Baserat på svaren under intervjuerna utformades en enkät som omfattade frågor om nuvarande erfarenhet av energifattighedsproblematik, upplevd karaktär av energifattighedsproblematik, stödinsatser som kommunen gör idag och hur kommunen skulle kunna arbeta med energifattigdom. Enkäten innehöll flervalsfrågor samt öppna frågor. Enkäten skickades till kommunala tjänstepersoner i kommuner i Blekinge, Kalmar, Kronobergs och Skånes län. Enkäten riktades till ekonomiskt bistånd, budget- och skuldrådgivning, energi- och klimatrådgivning samt hälsoskyddsinspektör med anledning av att under intervjuerna utpekades dessa som viktiga kommunala funktioner vid hantering av energifattigdom. 75 enkätsvar erhöles från cirka 60 kommuner.

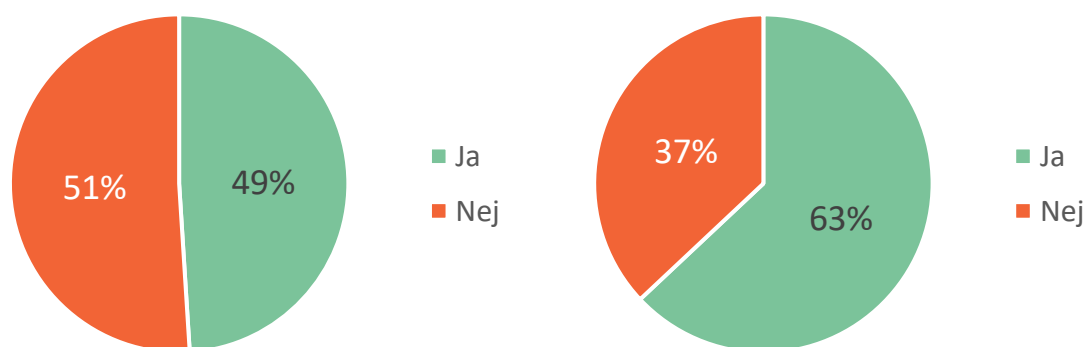
Workshop

Samtliga tjänstepersoner i Eslövs kommun som deltagit i intervjuerna var inbjudna till en fysisk workshop i kommunens lokaler. Workshopen var uppdelad i två sessioner. Den första handlade om att diskutera olika åtgärder som skulle vara värdefullt i kommunens arbete med energifattigdom. I den andra sessionen presenterades fyra fiktiva fall av invånare som är utsatta eller riskerar att hamna i energifattigdom. För varje fall fick deltagarna diskutera hur arbetsflödet för hanteringen av ärendet skulle kunna se ut idag samt förslag på hur hanteringen skulle kunna förbättras. Diskussionerna dokumenterades skriftligt.

3. Resultat

3.1. Uppfattning av energifattigdom - Hur och när uppstår energifattigdomsproblematik?

Både i intervjuerna med tjänstepersoner från Eslövs kommun och i enkätsvaren framträder en samsyn kring att energifattigdom inte är ett isolerat problem, utan en konsekvens av socioekonomisk utsatthet. Det handlar om hushåll som har svårt att klara sina energikostnader, till exempel el och värme, vilket ofta sker i kombination med andra ekonomiska eller sociala problem. Det ses alltså som en del av en större problematik där individen eller hushållet även kan ha psykisk ohälsa, missbruk, låg utbildningsnivå, språksvårigheter, funktionshinder eller svag anknytning till arbets- och bostadsmarknaden. Energifattigdom betraktas därför som en kombination av socioekonomiska faktorer, bostadsstandard och livsvillkor. Detta perspektiv, att inte beakta energifattigdom som ett separat problem, bidrar sannolikt till enkätresultatet att 51 % anger att de inte hört talas om begreppet tidigare medan 63 % har hanterat ärenden som kopplar till energifattigdom, se figur 1.

Figur 1. Cirkeldiagrammet till vänster visar enkätsvaren på frågan om respondenten har hört talas om energifattigdom tidigare. Diagrammet till höger anger andelen kommunala tjänstepersoner som i sin professionella roll har hanterat något som handlar om energifattigdom.

Energifattigdomsproblematik uppstår särskilt i vissa typer av boende, såsom lägenheter eller hus med kallhyra, bostäder med dålig isolering och direktverkande el. Hushåll som inte är etablerade på bostadsmarknaden löper större risk, särskilt när de hamnar i kontrakt med kallhyra utan att förstå kostnadsimplikationerna eller inte har andra bostadsalternativ. Ett exempel på situation som kan uppkomma vid kallhyra är att hyresgästerna inte har råd att värma bostaden på grund av ineffektiva energisystem och väljer att sänka sin inomhustemperatur i syfte att sänka utgifter. Den låga temperaturen kan i sin tur leda till fukt och mögel vilket gör att fastighetsägaren anklagar hyresgästerna för att ha orsakat skada på boendet. Det blir alltså dubbelbestraffning för de boende i en situation som är svår att lösa och kan leda till vräkning.

Vidare är kunskapsbrist om energisystemet, såsom skillnaden mellan varm- och kallhyra eller hur rörliga elavtal fungerar, vanliga faktorer som bidrar till energifattigdomsproblematik. Dessutom finns det fall av hushåll som vanligtvis inte är beroende av socialt stöd men som drabbats hårt vid höjda elpriser på grund av stor energikonsumtion och/eller slöseri. Det kan förekomma att hushåll förbrukar mer el än riktmärket för antalet personer i hushållet eller att ovanligt många personer

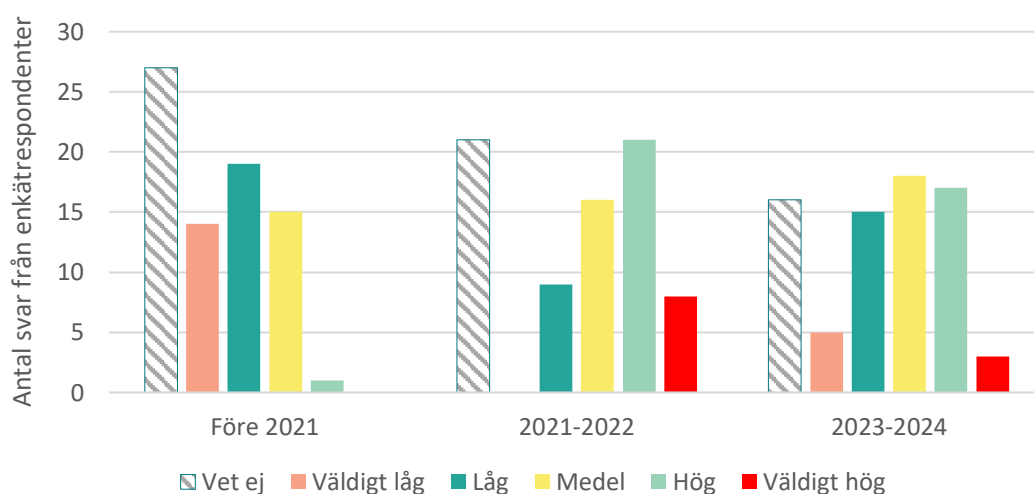
lever i samma bostad vilket ökar energikostnaderna och hushållet riskerar att inte kunna betala sin höga räkning.

Sammanfattningsvis har följande särskilt utsatta grupper identifierats:

- Hushåll med små marginaler (till exempel barnfamiljer, ensamstående, pensionärer, sjukskrivna, arbetslösa och personer med funktionshinder samt psykisk ohälsa)
- Hushåll med kallhyra
- Hushåll som har svårt att förstå svenska språket och hur olika system fungerar i Sverige
- Hushåll med låg kunskap om energikonsumtion, uppvärmningssystem, betalningssystem, hyresregler m.m.
- Äldre och andra som har låg kunskap om hur nya system fungerar (betalningssystem, digitalisering, teknik m.m.)
- Hushåll som har hög energikonsumtion (till exempel slösar energi eller har stora energiutgifter)

Flera kommunala tjänstepersoner inom olika instanser bekräftar att ärenden kopplade till energifattigdom ökade markant under energipriskrisen 2021–2022. Det statliga elstödet räddade då flera hushåll. Enkätsvaren visar även på fortsatt hög upplevd ökning av denna typ av ärende 2023–2024, se figur 2. En respondent nämnde att det fanns flera exempel under vintern 2023–2024 där hushåll hade så kallt att de blev sjuka och fick värma sig med bland annat värmeljus.

Många kommunala tjänstepersoner upplever att fler invånare har mer kunskap om sin energianvändning efter energipriskrisen. Samtidigt finns det en del som inte tar lärdomar från krisen och istället hoppas att något liknande inte sker igen. Energirelaterade problem följer också årstiderna med en uppgående trend under vintern. Även sommaren börjar generera fler ärenden på grund av hög temperatur som gör att fler använder energikrävande kylsystem.

Figur 2. Figuren visar hur kommunala tjänstepersoner upplevt att förekomsten av ärenden och samtal om energifattigdom har ändrats över tid fram till 2024.

Övriga observationer från energi- och klimatrådgivare är, från en tjänsteperson, att de flesta privatpersoner som sökt kontakt anser att de är fattiga på grund av energikostnader. En annan rådgivare angav att många kvinnor tar kontakt men behöver därefter resonera med sin man.

Flera kommunala verksamheter framhåller att det sannolikt finns ett stort mörkertal av energifattigdomsrelaterad problematik då det finns ett stigma kring att prata om sin privatekonomi eftersom det ofta innebär ifrågasättande av hur människor lever och prioriterar. Detta försvårar möjligheten att upptäcka problem och tillhandahålla stöd. Många väntar med att ta hjälp tills deras situation har blivit väldigt svår och akut.

3.2. Hur kommunala tjänstepersoner arbetar med energifattigdomsrelaterad problematik

Kommunens arbete med energifattigdom sker idag genom flera olika instanser och i huvudsak inom ramen för andra uppdrag. Enligt både enkätsvar och intervjuer framgår att det inte finns egen arbetslinje för att hantera energifattigdom, till exempel saknas riktlinjer, rutiner, strategier eller liknande. Från enkäten svarade 51 % att de inte vet om det finns stöd eller åtgärder för hushåll som upplever energifattigdom, 41 % svarade att det finns och 8 % det motsatta. Dagens arbete med energifattigdom präglas av en behovsstyrd hantering snarare än förebyggande och systematisk insats. Det senare är något som flera tjänstepersoner önskar att de skulle kunna utföra men begränsas av brist på resurser, främst i form av tid och arbetskraft. Nedan sammanfattas hur olika kommunala funktioner hanterar energifattigdomsrelaterade ärenden idag.

Ekonomiskt bistånd

Socialtjänsten hanterar energifattigdom inom ramen för ekonomiskt bistånd. De har dubbla roller: dels som myndighetsutövare för att utreda och kontrollera, dels som stödpersoner för att hjälpa sökande att nå ekonomisk stabilitet och försöka motivera personen till förändring. När elbolag rapporterar obetalda räkningar (ofta efter 1–3 missade betalningar) kontaktas kommunen som skickar så kallade elskuldsbrev till berörda hushåll. Elskuldsbreven innehåller information om vilka stödfunktioner som kommunen erbjuder för att hjälpa hushållet med deras skuld. Om personen redan har pågående ärenden hos biståndshandläggare hos kommunen skickas ärendet direkt till aktuell handläggare.

Handläggarna bedömer elförbrukning (inte kostnad) mot schabloner baserat på boendeyta. Vid avvikelser begärs kompletterande uppgifter, exempelvis kring apparaters effekt och hushållets uppvärmningssystem. Det finns dock inga checklistor eller strukturerade rutiner – mycket av kunskapen byggs upp av handläggarna själva över tid. Ekonomiskt bistånd har nära kontakt med budget- och skuldrådgivningen.

Har sökande hög energikonsumtion kan socialtjänsten ge föreslag på åtgärder för att hushållet ska minska sin förbrukning, till exempel minska inomhustemperaturen, byta boende, eller kontakta hyresvärd eller elbolag. Hushåll som kommer i kontakt med socialtjänsten har ofta inte råd att investera i åtgärder som syftar till att minska och/eller effektivisera energianvändningen. Hänvisning till energi- och klimatrådgivare sker ibland men då främst för energirådgivning utanför de ekonomiska frågorna. Om hushållet inte anses ha rimliga skäl till skuld kan kommunen låta elen stängas av – med undantag om barn finns i hushållet, då täcks fler fakturor för att undvika elavstängning.

Budget- och skuldrådgivning

Budget- och skuldrådgivningen arbetar med hushåll som har ekonomisk obalans, både de med låg inkomst och de med hög konsumtion eller felprioriteringar. De kontaktas ofta via elskuldsbrevet men även genom hänvisningar från socialtjänst, sjukvård, banker och inkasso. Prioritet i rådgivningen ligger på att säkra boende och värme. Ekonomiska problem med att värma sin bostad indikerar på risk för att hamna i energifattigdom. Arbetet som rådgivarna då gör inkluderar kartläggning av hushållets ekonomi, följt av att hitta olika lösningar som exempelvis att hyra ut eller stäng av värmen i vissa delar av boendet, avsluta abonnemang eller ta bort onödiga utgifter. Sedan 2018 har budget- och skuldrådgivningen blivit en lagstadgad kommunal tjänst vilket har bidragit till att uppdraget har blivit mer etablerat och prioriterat.

Energi- och klimatrådgivare

Energi- och klimatrådgivare har en extern rådgivarroll mot hushåll, företag och föreningar och hanterar alla möjliga frågor inom klimat och energi. Kontakt med invånare sker genom inkomna ärenden, offentliga evenemang och i vissa fall hembesök. Den uppsökande verksamheten är ofta begränsad och beroende på hur mycket resurser som tilldelats till tjänsten. Vissa kommuner har flera energi- och klimatrådgivare medan andra har en energi- och klimatrådgivare för flera kommuner. Rådgivningen finansieras av Energimyndigheten och kommuner kan själva välja om de vill erbjuda tjänsten. Energi- och klimatrådgivarna har gemensamma nätverk som samordnas av regionala utvecklingsledare på uppdrag av Energimyndigheten. Många energi- och klimatrådgivare har angett att de stöter på energifattigdom i sin yrkesroll och begreppet energifattigdom blev mer känt under energipriskrisen 2022 när många rådsökande hörde av sig och behövde hjälp med att hitta sätt att minska sina energikostnader.

Hyresrådgivning och vräkningsförebyggande arbete

Inom kommunens hyresrådgivning och vräkningsförebyggande arbete ges stöd till personer som riskerar att förlora sitt boende. Arbetet omfattar praktisk handläggning samt att ge råd och stöd. Detta sker genom både uppsökande arbete och inkommande förfrågning. El- och hyresskulder är vanliga orsaker till att hushåll riskerar att bli vräkt. Vid elskulder sker hänvisning till budget- och skuldrådgivning eller socialtjänst och i vissa fall energi- och klimatrådgivare. Rådgivningen kan även inkludera att kontakta elbolag för att diskutera betalningsplaner eller söka ekonomiskt stöd. Hänvisning till energi- och klimatrådgivare förekommer generellt inte.

Hälsoskyddsinspektörer

Hälsoskyddsinspektörer arbetar med att övervaka och säkerställa att lagar och regler inom miljö- och hälsoskyddsområdet följs. De arbetar både förbyggande genom att utföra tillsyn samt efter behov baserat på inkomna klagomål. Inspektörens uppdrag är att ställa krav, inte att ge lösningar som exempelvis att råda kring lämpligt uppvärmningssystem. Inspektörerna erbjuder därmed inte energirådgivning och hänvisar sällan till energi- och klimatrådgivare. De arbetar strikt enligt miljöbalken vilket skapar utmaningar i att hantera sociala frågor som ofta uppstår kopplat till brister inom miljö och hälsa.

Barn och utbildning

Utredare på barn och utbildning hanterar ärenden som kommer in till socialtjänsten antingen genom anmälan eller ansökningar. Stöd och hjälpbehov hos barn och unga utreds.

Energifattighedsrelaterad problematik identifieras främst indirekt genom samtal med föräldrar eller barn om ekonomiska svårigheter och kan då upptäckas under utredningen av ett icke-energirelaterat ärende.

Kommunens kontaktcenter

Kommunens Kontaktcenter är den första kontaktpunkten för medborgare och är kommunens ansikte och röst utåt. De informerar och vägleder in i kommunen samt kan även ge konsumentvägledning. Kommer det in en fråga om svårigheter med att betala energiräkning sker ofta hänvisning till budget- och skuldrådgivning eller uppmaning till att ta kontakt med energi- och klimatrådgivare eller elhandelsbolag.

Kommunens samverkan med externa aktörer

Elbolagen har rapporteringsskyldighet till kommunen vid obetalda elräkningar. Kommunen initierar själv kontakt med elbolag och inkasso främst åt klienter för att utreda skuldfrågor. Här kan det förekomma oklarheter kring ansvarsfördelning mellan elbolag och inkasso så att kommunens ärende hamnar mellan aktörerna. Det förekommer även att externa aktörer, till exempel företag och myndigheter, tipsar invånare om att kontakta kommunens stödtjänster.

Andra kommunala insatser

Utöver det som nämnts ovan kan kommunen även tillhandahålla personligt ombud, god man eller förvaltare samt psykolog. Dessutom kan kommuner ha särskilda samordningsgrupper. Ett sådant exempel är en grupp där man samordnade bostadsfrågor för att undvika situationer där kommunen bedömer att en fastighet är obeboelig och hyresgästerna hamnar på gatan och först då, när de är på gatan, involveras socialtjänsten. Ett annat problem som skulle kunna hanteras i sådana grupper är när utsatta personer skickas från andra kommuner. Vidare kan kommunala bolag, särskilt bostadsbolag, arbeta med olika frågor både gällande ekonomi och socialt arbete.

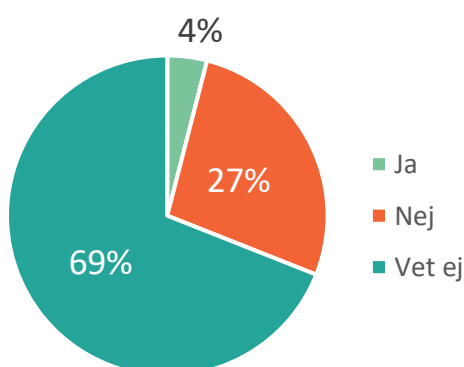
3.3. Att arbeta med energifattigdom i framtiden

Det finns en bred uppfattning bland kommunala aktörer att arbetet med energifattigdom är en fråga kommunen bör engagera sig i (86 % av enkätsvaren). Argument för detta som lyfts fram inkluderar att utsattheten för energifattigdom kan få ytterligare konsekvenser för samhället i stort, såväl ekonomiskt som socialt och miljömässigt. Särskilt viktigt är det då barn påverkas och därmed de

erfarenheter, normer och värderingar som de får med sig i livet. Dessutom är elektricitet en nödvändig funktion i det moderna samhället och därmed är det viktigt att hushåll har ekonomi till att bekosta el samt kunskap om vad som är en skäligen elförbrukning för att inte försätta sig själva i nöd. Dessutom kostar det för samhället att ha skuldsatta medborgare som blir mer eller mindre beroende av försörjningsstöd. Skulderna kan även medföra sjukskrivning och annan problematik. En respondent uttryckte att ha ett samhälle där medborgarna är skuldsatta, oavsett varifrån skulderna kommer, gynnar ingen.

Av de respondenter (14 %) som inte anser att energifattigdom borde hanteras i kommunen nämns att staten istället borde hantera elpriset så att situationer som energipriskrisen inte uppstår igen samt att lagstadga att man får ställa krav på fastighetsägare kring rimliga uppvärmningssystem. Dessutom nämnde flera att det inte är värt att lägga resurser på energifattighedsfrågan på grund av den låga rådighet som både kommunen och individen har för att kunna påverka situationen. En annan skrev att frågan om energifattigdom inte är särskilt omtalad eller framträdande i kommunala rådgivningar och därmed borde det räcka att engagera sig i generell fattigdom. En respondent nämnde dock att trots energifattighedsfrågans relativt låga prioritet borde det finnas en plan för hur det ska förhindras och hanteras om en ny kris inträffar.

Cirka 70 % av enkätrespondenterna angav att de inte vet om nuvarande stöd och åtgärder är tillräckliga och 27 % svarade nej, se Figur 3. Bland respondenterna råder det även en uppfattning av begränsning i resurser, struktur och rådighet för att arbeta med energifattigdom. Det finns därmed behov att undersöka vilka ytterligare resurseffektiva åtgärder som kommuner kan genomföra.

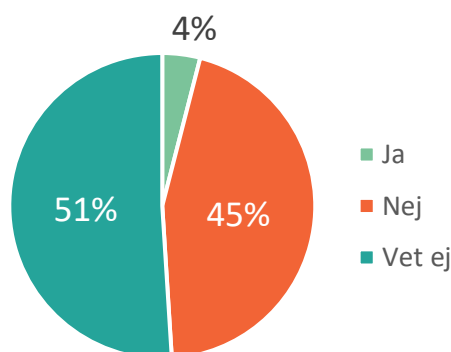

Figur 3. Diagrammet visar hur många kommunala tjänstepersoner som anser att ens tillhörande kommuns stöd eller åtgärder är tillräckliga för att hantera energifattigdom i kommunen.

Åtgärder/utvecklingsområden inom kommunal verksamhet

Förändrat arbetssätt och informationsinsatser framgår som viktiga och rimliga åtgärder för att hantera energifattigdom då extra arbetsuppgifter är svåra att genomföra på grund av begränsade resurser. Förändrat arbetssätt inom befintliga roller hade exempelvis kunnat handla om vilka råd som ges av olika arbetsroller, vart man hänvisar klienten till att gå vidare eller att ändra/tillägga faktorer som inspektörerna kan beakta under tillsyn. Bygglovshandläggare skulle även kunna involveras för att identifiera riskbostäder och ge vägledning om energibesparande åtgärder. Informationsinsatser skulle vara både för intern kunskapshöjning inom kommunen samt för externa kontakter. Det interna materialet skulle vara både kunskapshöjande material om energifattigdom samt vägledning anpassad till kommunens kontakt med hushåll i olika typer av situationer, vad olika kommunala enheter kan

bidra med samt till vem och när man ska hänvisa till olika aktörer. Detta saknas idag enligt intervjuerna och enkätsvaren där 96 % av respondenterna angav att det inte finns eller att de inte vet om det finns något material om energifattigdom för tjänstepersoner, se Figur 4. De menar att utbildning inom energi- och ekonomifrågor även skulle kunna förstärkas inom skolväsendet, exempelvis som en del av hemkunskapen. Externa informationsinsatser skulle vara utskick till riskområden samt allmänna informationsträffar som inkluderar information om energianvändning och rättigheter samt hänvisning till energi- och klimatrådgivare. Informationsmaterial skulle också kunna riktas till hyresvärdar.

Figur 4. Diagrammet visar andelen kommunala tjänstepersoner som angav att deras kommun erbjuder en guide, utbildning eller kunskapsmaterial om energifattigdom för anställda.

Flera tjänstepersoner, i både intervjuer och enkätsvar, ser behov av förbättrad samverkan mellan interna enheter – exempelvis mellan ekonomiskt bistånd, energi- och klimatrådgivare, hyresrådgivning och budgetrådgivning. Ett återkommande hinder är siloorienterat arbetssätt där få känner till varandras roller, särskilt i stora kommuner. Här skulle man kunna skapa informationsträffar eller besöka andra enheters sammankomster, till exempel arbetsplatsträffar (APT), för att informera om sin roll och arbetsuppgifter. Ett förslag lyftes om att inkludera någon med energiexpertis, såsom energi- och klimatrådgivare, i samtal med utsatta hushåll för att bättre kunna identifiera och stödja relevanta åtgärder. Likaså lyftes ett behov av närmare samarbete med ekonomisk rådgivning och energi- och klimatrådgivare eftersom utmaningar och åtgärder kopplat till energi snabbt blir en ekonomisk fråga. Det är även viktigt att kommunerna ger ett samlat svar så att olika funktioner och lösningar inte ställs mot varandra. Finns samma synsätt och samma mål kan mer åstadkommas.

Flera tjänstepersoner upplevde att kommunen var reaktiv snarare än proaktiv under energipriskrisen och att varje handläggare fick lösa problemen för sig. Mer hade kunnat göras för att enheter med samordningsansvar, såsom myndigheter, hade haft bättre framförhållning och kunnat tillhandahålla material, rutiner och förhållningssätt som i stället kom när krisen var över. Många kommunala funktioner skulle generellt vilja arbeta mer uppsökande och förebyggande men begränsas av brist på resurser i form av arbetskraft och tid. Ett förslag som nämndes under en intervju var att kommunen bör utveckla rutiner för att motverka avstängning av el likt de rutiner som finns vid risk för vräkning.

Stöd och insatser riktade till specifika grupper och situationer utpekades i det insamlade materialet: hushåll med direktverkande el, hushåll med kallhyra (till exempel påverka fastighetsägare), hushåll som inte kvalificerar för bistånd men ändå drabbas, hushåll i glesbygd med höga transportkostnader, hushåll som bor i undermåliga hus utan möjlighet att påverka, hushåll med elskulder som riskerar

avstängning, hushåll som prioriterar bort el på grund av annan ekonomisk stress, hushåll som bor i stora hus de inte har råd att värma. Även investeringsstöd för energieffektivisering efterfrågades för att bidra till att energibesparande realiserar. En enkätrespondent från ekonomist bistånd lyfte även att många blir nekade boende av kommunal hyresvärd på grund av låg/brist på inkomst eller existerande skulder. För denna målgrupp skulle man kunna erbjuda hyreslägenhet istället för att hyra ett hus privat och på så sätt reducera energiutgifter och även boendekostnaderna generellt.

Det skulle även behövas en kunskapshöjning inom förvaltningarna kring olika viktiga komponenter för att stötta invånare utsatta för energifattigdom. Detta inkluderar elavtal, till exempel vilka valmöjligheter som finns, vad olika avtalsformer innebär och hur man kan undvika ofördelaktiga villkor. Det påpekas också ett behov av bättre schabloner för vad som anses vara en skälig elförbrukning, både gällande hushållsel och uppvärmning. Tydligare riktlinjer skulle underlätta bedömningar i exempelvis biståndsärenden och bidra till mer rättvisa beslut. En annan viktig aspekt är innehållet i hyreskontrakt. Det är avgörande att det som skrivs in i kontrakten är tydligt och korrekt. Övriga åtgärder som nämnts är längre projektider för satsningar som bostadstillsyn så att inspektörerna hinner ut till många bostadsområden samt att förbereda värmestugor vid kris.

Samverkan med externa aktörer som elbolag och fastighetsägare behöver utvecklas. Det uttrycks frustration i intervjuer och enkätsvar över att hyresvärdar inte alltid är intresserade av att energieffektivisera och att vissa elbolag agerar vinstdrivet snarare än socialt ansvarstagande. Dock har kommunen begränsad rådgivning över andra aktörers agerande och angreppssätt men kommunen skulle kunna uppmana och insistera på att tillgång till el bör ses som ett grundläggande behov.

En generell kommentar från verksamhetsansvarigas perspektiv inom kommunal verksamhet är vikten av att kunna identifiera om kommunens insatser leder till en besparing eller hur det bidrar till samhället. En enkätrespondent påpekade att om det inte finns ett lagkrav som kommunen måste uppfylla är risken stor att kommunen avstår från att spendera tid och pengar på insatser riktat mot energifattigdom. Man behöver även beakta beslutsstrukturen inom kommunen, att besluten fattas formellt av politiken men vilka frågor som kommer upp på agendan kan drivas av tjänstepersonerna.

Slutligen lyfter både intervjuerna och enkätsvaren vikten av att kommunens arbete med energifattigdom också bör ses som en del i arbetet mot social ojämlikhet och utanförskap samt för rättvisa och välfärd. Frågan sträcker sig alltså bortom elräkningar – det handlar om livskvalitet och trygghet.

Åtgärder/utvecklingsområden utanför kommunal verksamhet

Kommuner är en av flera aktörer och verksamheter som kan bidra till att hantera energifattigdom i samhället. Nödvändiga insatser som sträcker sig bortom den kommunala verksamheten har nämnts under materialinsamlingen och nedanstående utvecklingsområden har identifierats.

Hyresvärdar spelar en väsentlig roll i utsattheten för energifattigdom. Många hyresvärdar är ovilliga att ta ansvar för energifrågor trots att de påverkar både boendekvalitet och fastighetsvärde. Några respondenter anger att hyreslagstiftningen bör ses över för att kommunen ska kunna ställa krav på fastighetsägare och hyresvärdar, särskilt vad gäller varm- och kallhyra och uppvärmningssystem. Kallhyra som modell bör ifrågasättas då den riskerar att skapa ohälsosamma boendemiljöer. Här hade fler juridisk praxis om ärenden kring kallhyra behövts för att guida tjänstepersoner och invånare i hur sådana fall kan hanteras och eventuellt motivera att driva en sådan rättsprocess. Även regleringen av andrahandsuthyrning behöver skärpas enligt svaren – det ska inte vara möjligt att hyra

ut undermåliga bostäder utan ansvar. Främst behövs alltså regeländringar vilket kan kompletteras med utbildningsinsatser och dialog för att öka hyresvärdarnas förståelse kring konsekvenserna av deras agerande.

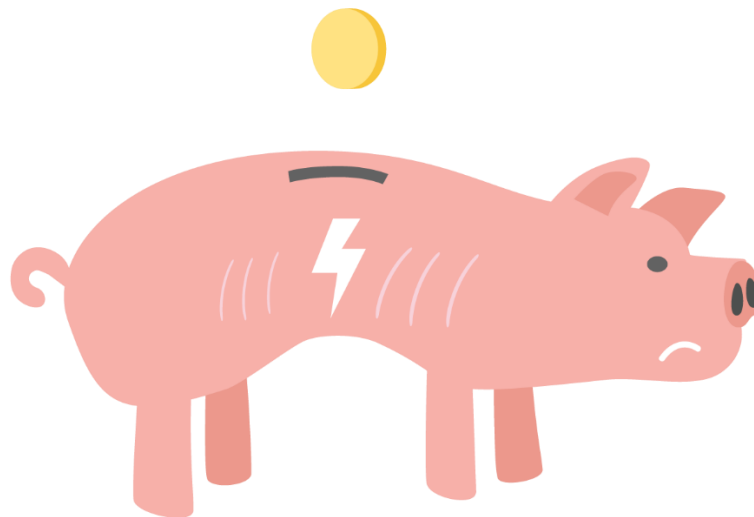
Ett annat område som behöver reformer enligt inkomna svar är elmarknaden. Någon anser att systemet med nätagare och elhandelsbolag måste förenklas och göras mer transparent för konsumenterna. Det bör införas ett förbud mot att stänga av el vid pågående stödansökan, särskilt för personer med sjukdom eller andra sårbarheter. Dessutom finns inte möjligheten att öka stödet om elpriset höjs, om det inte är så att kommunen betalar elfakturorna direkt. Elhandelsbolag bör inte heller tillåtas ha tillsvidareavtal som standard, kunder ska istället anvisas ett av de ordinarie avtalen. Elfakturorna behöver också göras tydligare och enklare för att fler ska kunna förstå dem. Även elnätsbolagens avgifter bör granskas. En åsikt som framfördes var att det trots höga avgifter sällan sker investeringar i utbyggnad av elnätet. Istället införs nya avgiftsmodeller som effekttaxorna som belastar konsumenterna ytterligare. Här bör kommunen eller annan aktör driva på för en mer effektiv elnätsutbyggnad. Dessutom är konkurrensen på energimarknaden låg, exempelvis äger E.ON. nätet i Malmö så är det deras villkor som gäller. Elbolagen kritiseras även för vilseledande marknadsföring. Vidare upplevs de stora geografiska skillnaderna i elpriser inom landet som orättvisa av flera invånare. Ett nationellt enhetligt elpris, eller åtminstone tydlig information om hur priserna fungerar, är nödvändigt för att skapa förståelse bland medborgarna enligt vissa respondenter.

Det framkom även att politiken har ett ansvar att säkerställa att det inte blir för dyrt att leva i samhället, exempelvis dagens svårigheter med att hitta ett rimligt boende i förhållande till inkomstnivån och där billigt boende ofta är energislukande och svåra att förbättra. Det handlar alltså inte alltid om att det saknas pengar, utan om bristen på ekonomisk balans. När medborgare når kommunen är det ofta redan för sent och de behöver akut hjälp. Det krävs därmed ett helhetsgrepp

på nationell nivå för att förebygga ekonomisk utsatthet. Det är även viktigt att förebygga utanförskap, psykisk ohälsa och polarisering i samhället.

En nationellt förankrad definition av energifattigdom lyfts som en nödvändighet för att kunna identifiera utsatta hushåll och rikta insatser effektivt. Detta skulle även underlätta kommunikation samt uppföljning och utvärdering av åtgärder. Vidare uttrycker någon respondent att ett långsiktigt angreppssätt hos flera centrala aktörer såsom banker, mäklare, energibolag, Skatteverket och Kronofogden. Dessa institutioner behöver samverka bättre och arbeta mer förebyggande för att minska hushållens sårbarhet. För att möta behovet av stöd i energifrågor samt eventuellt möjliggöra mer uppsökande arbete krävs även ökade resurser till energi- och klimatrådgivare.

Ett område som lyftes i svaren var utbildning och att det är en grundläggande förutsättning för att stärka individers förmåga att vara självförsörjande. Man ser särskilt ett behov av ökad kunskap och medvetenhet om privatekonomi, förebyggande åtgärder som buffertsparande, konsumentfrågor och avtalsfrågor. Dessutom behövs utbildning i miljö- och energifrågor, socioekonomiska samband, beteendeförändringar samt kunskap om relevant lagstiftning. Särskilda insatser bör riktas till unga vuxna vars baskunskap ofta är bristfällig när individer träder in i vuxenlivet samt till nyanlända, exempelvis genom samhällsorienteringskurser.

3.4. Hantering av fiktiva fall

Fyra fiktiva fall kring energirelaterade problem i olika hushållssituationer diskuterades specifikt under workshopen. Fokus låg på bemötande och förebyggande åtgärder från kommunens perspektiv.

Det första fallet handlade om en familj som bor i en lägenhet med kallhyra. De har svårt att hitta ett bättre boende på marknaden, har begränsade inkomster och oroar sig för att inte kunna betala hyran vilket väcker rädsla för att bli vräkta. När de kontaktar kommunens kontaktcenter slussas de vanligtvis vidare till ekonomimottaget där frågan om ekonomiskt bistånd hanteras. Där utreds situationen och rådgivning ges, ibland i samarbete med budget- och skuldrådgivare, särskilt om ärendet berör hyresskulder. En enkel hushållsbudget görs för att klargöra hur mycket pengar som finns kvar när det nödvändigaste är betalt. Finns barn med i bilden kan man exempelvis vägleda om möjligheten till bostadsbidrag. Vissa frågor är känsliga att ställa men kan vara viktiga, exempelvis om personen röker eller har andra utgifter som påverkar ekonomin. Ekonomimottaget kan ge råd om hur

hushållen kan minska sina boendekostnader, som att söka andra alternativ och ställa sig i bostadsköer, men det är svårt eftersom många stora hyresvärdar väljer bort personer med betalningsanmärkningar. Kommunens hyresrådgivning och vräkningsförebyggande arbete skulle även kunna kopplas in i ärendet.

En återkommande utmaning är problematiska eller oseriösa fastighetsägare – så kallade ”slumvärdar” – där kommunen ofta har begränsade möjligheter och resurser att arbeta uppsökande. I vissa fall har även kommunen hyrt ut undermåliga boenden som hälsoskyddet bedömer som olämpliga. Social dumpning, där personer i utsatthet flyttas från andra kommuner, lyftes också som ett problem.

Samverkan med hyresgästförening lyftes som en möjlig förbättring, särskilt för att bedöma om hyran är skälig. Det finns även ett glapp till arbetsmarknadsenheten för personer som inte omfattas av ekonomiskt bistånd eftersom det inte finns tillräckliga resurser för att inkludera dem i stödet. Insatserna som erbjuds är också frivilliga vilket gör det svårt i ärenden som handlar om till exempel missbruk eller psykisk ohälsa. En god man eller förvaltare skulle kunna spela en större roll och skulle kunna utbildas mer inom energifattigdom och ekonomisk utsatthet.

Det andra fallet gällde en pensionär där hemtjänst eller socialsekreterare upptäckt att det är kallt i bostaden. Personen har själv uttryckt att det beror på att uppvärmning är för dyr. Situationen har också lett till fuktproblem och hälsobesvär. I detta fall hade en LSS-handläggare kunnat genomföra ett rådgivande samtal med den äldre och föreslagit ett mindre boende men sådana förändringar är ofta mycket svåra att genomföra, särskilt om personen själv inte vill flytta. Det går sällan att tvinga någon till förändring även om det vore till det bättre. Energi- och klimatrådgivare har tidigare haft kontakt med pensionärer med liknande problem där det ofta också är svårt att hitta alternativ, särskilt eftersom andra boenden kan vara ännu dyrare.

Det tredje fallet berörde en ensamstående förälder i en villa med direktverkande el som var rädd att inte kunna betala sina elräkningar och därför kontaktade kommunen i förebyggande syfte. Här skulle personen kunna få stöd från budget- och skuldrådgivningen eller ekonomiskt bistånd medan hen exempelvis säljer huset, hyr ut ett rum eller ser över andra uppvärmningsformer. I diskussioner uppkom frågan om kommunen kunde erbjuda ett direkt stöd för att byta till ett mer energieffektivt uppvärmningssystem, men detta är idag inte möjligt och skulle behöva genomföras med försiktighet för att inte skapa nya skuldfällor. Det lyftes också att elstödet som delats ut varit ineffektivt eftersom det inte varit behovsprövat vilket gjort att de mest utsatta inte alltid fått mest stöd.

Energieffektivisering ses generellt ofta som en abstrakt lösning – begriplig för energi- och klimatrådgivare men inte alltid hanterbar för ekonomisk rådgivning – vilket skapar ett behov av konkreta guider och åtgärdslistor för hushållen. Ett centralt problem är att många invånare inte är proaktiva utan söker hjälp först när situationen blivit akut.

Det fjärde och sista fallet beskrev en familj med hög inkomst som bor i villa men fått extremt höga elräkningar. De kontaktade kontaktcenter eller energi- och klimatrådgivningen, men eftersom de inte är berättigade till ekonomiskt bistånd är vägen till hjälp begränsad. De kan däremot få stöd av budget- och skuldrådgivare. I dessa samtal finns ofta skam kopplat till att inte klara sin ekonomi vilket gör att vissa inte söker hjälp i tid. En lösning som föreslogs var att sälja bostaden men att det dock är svårt att hitta köpare till ett energiineffektivt hus. Det uppmärksammades också under diskussionen att många bostadsköpare är dåligt informerade om fastighetens energistandard och att detta sällan lyfts fram av mäklare.

4. Diskussion

Det insamlade materialet visar tydligt att energifattigdom uppfattas som en realitet av majoriteten av de tjänstepersoner som ingått i undersökningen, men att begreppet i sig sällan används. I stället uppfattas energifattigdom som en del av bredare socioekonomiska utmaningar och behandlas inte som ett separat problemområde. Detta speglas även i avsaknaden av riktade insatser eller särskilda strategier för att bemöta energifattigdom. Hanteringen präglas i dagsläget av ett reaktivt och behovsstyrt arbetssätt där fokus ligger på akuta situationer snarare än på förebyggande och långsiktiga åtgärder.

De identifierade grupperna och situationerna som är särskilt sårbara för energifattigdom präglas av brist på ekonomiska resurser, begränsad möjlighet till att påverka sina boendeförhållanden och olika hinder (till exempel språk och kunskap) som försvårar möjligheten att förstå och hantera energirelaterade frågor. Det även en tydlig skillnad på vilket tidsperspektiv kommuner kan arbeta i relation till vid stöttning av olika hushåll. För hushåll som har möjlighet att spara och investera kan förbyggande åtgärder inrättas medan andra hushåll behöver akut hjälp med mycket begränsade eller inga investeringsmöjligheter. Här behövs olika arbetsmetoder för båda fallen. Detta reflekteras även i kommunens nuvarande funktioner där bland annat energi- och klimatrådgivare har möjlighet att främja långsiktigt hållbara lösningar. Däremot i de akuta fallen, där räkningar måste betalas direkt för att undvika avstängning av el eller vräkning, aktiveras funktioner som ekonomiskt bistånd, budget- och skuldrådgivning och hyresrådgivare. Det finns också skillnader i hur flexibla olika roller är, exempelvis uppfattas energi- och klimatrådgivare ha ett brett mandat medan inspektörerna måste förhålla sig strikt till lagstiftning.

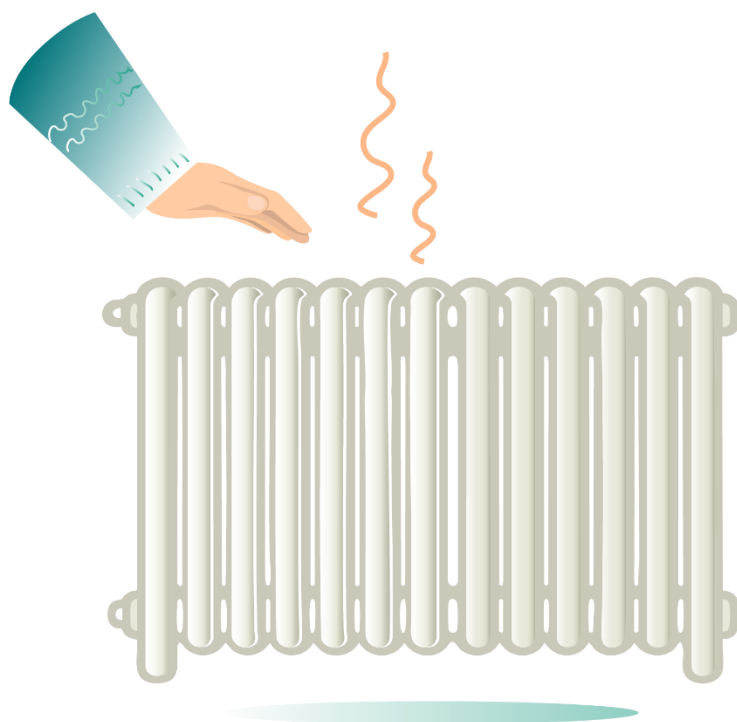
Tjänstepersoner har under intervjuer och enkätsvar uttryckt många förslag på hur arbetet med energifattigdom kan utvecklas, både inom och utanför den kommunala verksamheten. Utanför den kommunala verksamheten handlar åtgärderna om reglering och ansvar hos hyresvärdar och fastighetsägare, reformering och ökat konsumentskydd inom elmarknaden och energibolag, nationella politik och lagstiftning kring bland annat hanteringen av ekonomiska klyftor, förbyggande arbete genom samverkan mellan olika aktörer samt utbildning inom frågor som kan leda till energifattigdom. Detta är åtgärder som främst sker på nationella nivå och där kommunernas handlingsutrymme främst utgörs av påverkansarbete mot beslutsfattare.

Gällande åtgärdsförslag inom kommunens verksamhet råder en viss osäkerhet kring vilka åtgärder som är genomförbara inom ramen för befintliga resurser och prioriteringar. Därmed är resurseffektiva arbetssätt väsentligt då kommunerna ofta arbetar med begränsade resurser och rådighet. Det kan exempelvis handla om att förändra arbetssätt inom befintliga roller – såsom vilka råd som ges, hur hänvisningar sker till andra instanser eller att införa nya aspekter att beakta i tillsynsverksamheten. Dessutom skulle en god man och förvaltare kunna tillges en tydligare roll genom att utbildas i energifattighetsfrågor. En annan viktig aspekt är att stärka samverkan mellan interna funktioner såsom ekonomiskt bistånd, budget- och skuldrådgivning, energi- och klimatrådgivare och hyresrådgivning för att mer effektivt och samordnat hantera energifattighetsärenden. Även utvecklad samverkan med externa aktörer som elbolag och fastighetsägare skulle vara värdefullt att utforska. Vidare finns det en tydlig brist på kunskap, vägledning och metodstöd för att hantera energifattigdom på ett systematiskt och koordinerat sätt inom kommunen. Riktade stöd och insatser till specifika målgrupper, till exempel hushåll med

direktverkande el eller kallhyra, skulle också kunna bidra till mer effektiv reduktion av energifattighetsrisk.

Inom detta arbete har fokus varit främst på energifattigdom kopplat till bostäder men frågan om energifattigdom kopplat till transporter nämndes i några enkätsvar. Respondenterna belyste att för vissa hushåll, särskilt de som bor på landsbygden eller arbetar utanför standardiserade arbetstider, utgör drivmedelskostnader en mycket stor del av hushållsekonomin. Eftersom kollektivtrafiken i dessa områden ofta är otillräcklig upplevs det ibland som provocerande när kollektivtrafiken lyfts fram som en möjlig lösning. För att åtgärder ska vara relevanta krävs därför att rådgivning och stödinsatser utformas med hänsyn till målgruppens förutsättningar och ekonomiska situation, där investeringsmöjligheterna dessutom är mycket begränsade. En respondent framhöll också att insatser ofta riktas mot områden med varm-hyra och god kollektivtrafik eftersom dessa kommuner tenderar att ha större resurser och tydligare röst i utredningssammanhang. Detta leder dock till att åtgärderna får begränsad effekt i de områden där behoven egentligen är som störst. Därmed finns argument för att frågan bör hanteras på nationell nivå, exempelvis genom att justera drivmedelsbeskattningen utifrån tillgången till kollektivtrafik och samhällsservice på den ort där man bor. Även rese-avdraget i deklarationen borde i högre grad anpassas efter dessa förutsättningar. Behovsanpassat stöd har även diskuterats gällande elstödet som betalades till svenska hushåll under energipriskrisen. Vissa anger att elstödet räddade hushåll från ekonomisk kris men att det samtidigt var ineffektivt eftersom stödet baserades på elförbrukning istället för att ta ett bredare perspektiv på hushållets utsatthet i denna fråga. Sammantaget pekar dessa iakttagelser på att transportrelaterad, liksom för bostadsrelaterad, energifattigdom är en komplex fråga som behöver nyanserad förståelse för olika hushålls förutsättningar.

Sammanfattningsvis visar materialet som presenterats i denna rapport på både behov och möjligheter och att det finns potential till att förbättra kommunens arbete med energifattigdom till att bli mer systematiskt, nyanserat och samordnat.

5. Slutsats

Inom detta arbete har en kartläggning gjorts över hur kommunala tjänstepersoner kommer i kontakt med energifattigdom inom ramen för sin yrkesutövning. Arbetet har innefattat identifiering av relevanta kommunala enheter, en genomgång av nuvarande arbetsflöden samt en analys av hur energifattigdomsproblematik upplevs och hanteras i svenska kommuner. Vidare har förslag direkt från tjänstepersoner samlats in kring hur arbetet skulle kunna utvecklas för att mer effektivt möta utmaningar kopplade till energifattigdom. Från det insamlade materialet kan följande slutsatser dras:

- Energifattigdomsrelaterade problem finns idag men begreppet används inte.
- Energifattigdom ses inte som ett separat problem i relation till annan socioekonomisk problematik och det förekommer inte specifika insatser mot energifattigdom.
- Dagens arbete med energifattigdom präglas av en akut och behovsstyrd hantering snarare än en förebyggande och systematisk insats.
- Det saknas kunskap och vägledning för att hantera energifattigdom.
- Det finns många förslag på åtgärder, både åtgärder som kan utföras inom samt utanför kommunal verksamhet. Det finns dock en osäkerhet kring vad som kan göras för att motverka energifattigdom inom befintliga resurser och prioriteringar.

Det står klart att det finns ett behov av metodstöd för kommunernas arbete med att stödja invånare som är sårbara eller riskerar att hamna i energifattigdom. Vid utvecklingen av ett sådant metodstöd är det viktigt att beakta vilka typer av energifattigdomsrelaterade situationer som ofta förekommer och hur arbetssätt samt lösningar kan anpassas till dessa. Det krävs även en fördjupad förståelse för hur olika kommunala enheter arbetar och vilket mandat de har för att säkerställa att de föreslagna arbetssätten är realistiska och genomförbara. Eftersom kommunerna ofta har begränsade resurser och rådighet är det centralt att utveckla resurseffektiva arbetssätt. Detta kan innefatta framtagande av vägledningar och kunskapsunderlag, stärkt samverkan mellan berörda aktörer samt vidareutveckling av befintliga roller och tjänster för att bättre möta invånarnas behov.

En viktig poäng är att utpekandet av energifattigdom från generell fattigdom inte ska skapa en situation där hanteringen av energifattigdom upplevs som en börda eller att jämföra det med andra livsviktiga utgifter som till exempel mat. Frågan ska i stället belysas, och analyseras, i syfte att öka förståelsen och skapa verktyg och stöd för att mer effektivt stödja och hjälpa utsatta invånare.

6. Referenser

Boardman, B. (2013). Fixing Fuel Poverty. Challenges and Solutions.

Energimyndigheten. (2024a). Energiindikatorer 2024 – Uppföljning av Sveriges energipolitiska mål.

Energimyndigheten. (2024b). Underlag inför genomförande av artikel 8, 10 och delar av 24 i det om-
arbetade EED. Slutredovisning av regeringsuppdrag.

Energimyndigheten. (2024c). Utvecklingsmöjligheter för den kommunala energi- och klimatrådgivning-en.
Delredovisning. <https://www.energimyndigheten.se/nyhetsarkiv/2024/hur-kan-vi-utveckla-energi--och-klimatrådgivningen/> samt pressmeddelande <https://www.energimyndigheten.se/nyhetsarkiv/2023/nya-siffror-visar-rekordhogt-soktryck-pa-energi--och-klimatrådgivningen/>

Eriksson Berggren, S., Sandberg, B., Stafström, V., Palm, C., Edander Arvefjord, L., Holm-berg, D. & Melin, G. (2022). Fördjupad uppföljning kommunal energi- och klimatrådgivning (EKR) år 2022. Technopolis Group. https://www.energimyndigheten.se/4941d8/globalassets/energieffektivisering_/jag-vill-energieffektivisera-mitt-foretag/dokument/fordjupad-uppfoljning-ekr-2022.pdf

EU Energy Poverty Advisory Hub. (2022). Introduction to the Energy Poverty Advisory Hub (EPAH) Handbooks: A Guide to Understanding and Addressing Energy Poverty.

European Commission. (n.d.). Energy poverty. https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-poverty_en

Europeiska unionen. (2023). Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/1791 av den 13 september 2023 om energieffektivitet och om ändring av förordning (EU) 2023/955 (omarbetning).

Eurostat. (2023, September 11). 9 % of EU population unable to keep home warm in 2022.

Johansson, B., Jonsson, D., Veibäck, E. & Mittermaier, E. (2015). Energifattigdom, försörjnings-trygghet och offentligt agerande. <https://doi.org/FOI-R--4020--SE>

Naturvårdsverket. (2024). Sveriges utsläpp och upptag av växthusgaser. <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/sveriges-utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser/>

Nordic Energy Research. (2024). Energy poverty in the Nordic countries.

Shukla, P. R., Skea, J., Reisinger, A., Slade, R., Fradera, R., Pathak, M., Al, A., Malek, K., Renée Van Diemen, B., Hasija, A., Lisboa, G., Luz, S., Malley, J., Mccollum, D., Some, S. & Vyas, P. (2022). Climate Change 2022 Mitigation of Climate Change. Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Summary for Policymakers. www.ipcc.ch

Socialtjänsten. (2024). Ny socialtjänstlag 2025 – förberedelser och förändringar. <https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/ny-socialtjanstlag-2025--forberedelser-och-forandringar/>

Thomson, H., Simcock, N., Bouzarovski, S. & Petrova, S. (2019). Energy poverty and indoor cooling: An overlooked issue in Europe. *Energy and Buildings*, 196, 21–29. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2019.05.014>

von Platten, J. (2020). Energifattigdom i Sverige. In U. Andersson, H. Oscarsson, B. Rönnerstrand, & N. Theorin (Eds.), *Du sköra nya värld* (pp. 195–214). Göteborgs universitet.

von Platten, J. (2022b). In the Name of Energy Efficiency Justice and energy poverty in the energy transition of Swedish housing.